

Zoek het ook extra muros

Er is heel wat motivatie voor nodig om je te zetten aan de voorbereiding van een inleidinkje over vragen die al door zes voorgangers behandeld worden. Mijn motivatie werd echter evenzeer op de proef gesteld door twee facetten van het artikel van Ten Brinke in *Spiegel* 3 (1985). In de eerste plaats trof mij de onduidelijkheid (beter wellicht: de implicietheid) van de motieven van Ten Brinke (en in zijn voetspoor van de VDN) om de vraag naar de wetenschappelijkheid van de moedertaal didactiek nu aan de orde te stellen. Het uitgesproken argument is dat de moedertaal didaxologie nu voldoende beoefenaars kent die van wanten weten. Maar was dat vijf of tien jaar geleden echt zo veel anders? Het in mijn ogen werkelijke motief verradt zich in formuleringen als 'ontwikkeling in de richting van volgroeiheid' (p. 36), 'bijdragen aan de status', en daardoor ook weer aan de ontwikkeling, van de moedertaal didactiek. Deze is binnen de wetenschappen op dit ogenblik niet hoog'. (p. 37) Een lage status in eigen kring en dat bij teruglopende financiële middelen en teruglopende aantallen studenten: the struggle for life als realiteit aan de universiteiten. Is dat niet het perspectief van de nu aangezwengelde discussie? Het tweede facet van het artikel dat aan mijn motivatie tot een stevige voorbereiding flink afbreuk deed, is de betrekkelijke oppervakkigheid waarmee in mijn ogen de problematiek wordt behandeld. Als leek op het gebied van de wetenschapsfilosofie hoop ik maar dat andere inleiders mijn verwijt met zwaarder geschut dan ik zelf kan aanvoeren zullen overdragen. Ik beperk me bij wijze van voorbeeld tot een stukje interne kritiek, omdat ik daarbij op meer dan mijn intuïtie kan afgaan. De vraag of de moedertaal didactiek een interdiscipline is, beantwoordt Ten Brinke op basis van een definitie die hij, via Schut 1984, ontleent aan Walraven 1975, d.w.z. aan een tien jaar oude inleiding 'in het onderzoek van verbale communicatie'. Op de laatste bladzijde van zijn artikel komt de auteur echter tot de volgende conclusie ten aanzien van het gebruik van een hulpwetenschap: 'De ondergrens is, dat de hantering zodanig moet zijn dat de kringen van de betrokken discipline algemeen

aanvaarde stand van kennis erbij gerepresenteerd wordt'. Had Ten Brinke, gegeven deze ondergrens, niet aannemelijk moeten maken dat Walravens definitie ook voor wetenschapsfilosofen in 1985 nog aanvaardbaar is? (1)

Een ander voorbeeld. In de inleiding op de vraagstelling "interdiscipline ja of nee" haalt Ten Brinke het antwoord aan van een respondent in een onderzoek met dezelfde vraagstelling m.b.t. de didactiek van de natuurkunde. Dat antwoord specificceert de vraagstelling in drie subvragen (blz. 41, 30-35). Eén daarvan is of de vraag ten principale beantwoord moet worden, of naar de stand van zaken hier en nu. Zonder nadere discussie met deze respondent voert Ten Brinke vervolgens in par. 3.3. een verkenning uit waarbij hij alleen de stand van zaken en niet de principiële vraag in aanmerking neemt. De constatering dat de auteur zijn artikel hier en daar uit de losse pols geschreven heeft, versterkt bij mij het vermoeden dat het hem eigenlijk niet om het academische vraagstuk van de status van de moedertaaldidaxologie gaat maar om meer gelijkgerichtheid van en een sterker werkverband tussen de moedertaaldidactici.

Wat mij betreft siert de zorg voor de positie van de moedertaaldidactici de enige Nederlandse hoogleraar in dit vak niet minder dan een 'zuivere' belangstelling in de wetenschappelijkheid van de moedertaaldidactiek hem zou doen. Ik vind het vak/leergebied 'Nederlands taal' belangrijk en constateer dat de positie ervan in ons onderwijs niet ijzersterk is. De Rijksoverheid laat wel de stand van zaken onderzoeken, maar wekt niet de indruk al na te denken over daaruit te trekken beleidsconsequenties; de overbelastheid van leraren Nederlands wordt door geen ingewijde in twijfel getrokken en duurt desondanks maar voort; het bestuur van mijn eigen instituut geeft een nieuw project voor Nederlands in het voortgezet onderwijs geen prioriteit .... De positie van het vak/leergebied Nederlandse taal kan met een versterking van de universitaire moedertaaldidactiek slechts gebaat zijn.

Anders gezegd, het eigenbelang van de VDN-leden en het maatschappelijk belang van goed moedertaalonderwijs kunnen goed hand in hand gaan. Ten Brinke's artikel toont ons een ervaren strategisch denker. Terwijl hij oproept tot een planmatige beoefening van de wetenschappelijke moedertaaldidactiek met hantering van kwaliteitsnormen die universitair volwassenen aanleggen, tracht hij ons tegelijk gerust te stellen: 'Zo is het me nu mogelijk geworden de weleens gehoorde claim (...) te relativiseren dat het beoefenen van vakdidactiek uitzonderlijk veel veelzijdige deskundigheid zou vragen' (blz. 51). Van zo'n strateeg verbaast het mij dat hij zijn pogingen tot het (gezamenlijk) verwerven van status zo sterk op de eigen universitaire wereld richt. Des te meer verbaast me dat, omdat hij - niet alleen in dit artikel - zoveel waarde hecht aan 'de

verplichting dat de discipline bijdraagt tot de kwaliteit van de onderwijspraktijk' (blz. 36). Als ik deze zinsnede algemener formuleer, is ze ongeveer de hartekreet van iedere politicus en beleidsambtenaar die zich met het onderwijs en de universiteit bezighoudt. En is het intussen niet zo dat wetenschappelijke instellingen, vakgroepen etc. zich staande kunnen houden of zelfs hun positie versterken als ze deze kreet tot zich laten doordringen?

Is de wetenschappelijke beoefening van de moedertaal didactiek meer 'maatschappelijk relevant' te maken? Valt er met andere woorden onder deze noemer een doelstelling voor het onderzoek en de ontwikkeling van het moedertaalonderwijs te kiezen die de kwaliteit van dat onderwijs niet alleen in onze eigen ogen maar juist ook in de ogen van mensen buiten ons (para)universitaire wereldje kan verbeteren? Vooraf moeten we dan afspreken welke doelgroepen we in die buitenstaanders onderscheiden. Ten Brinke spreekt in het *Spiegel*-artikel van een relatie met 'de onderwijspraktijk'; in zijn Nijmeegse oratie (1983) omschrijft hij het 'werkveld' als 'in eerste instantie de leraren, de leerlingen en de ouders, en in tweede instantie de personen die de leraren 'besturen' of zogenaamd 'verzorgen'. Naar mijn mening kunnen we het krediet van de moedertaal didactiek bij dit werkveld (met aftrek van de verzorgers voorzover ze zelf moedertaal didactici (willen zijn) vergroten als we onze gemeenschappelijke inspanningen richten op de versterking van de disciplinariteit van het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs. Deze optie is nieuw noch origineel; ze is in 1983 door Ten Brinke zelf geformuleerd in zijn al genoemde oratie. De anderhalve pagina die Ten Brinke eraan wijdt, belicht het belang van meer disciplinariteit vooral voor een goede vervulling van het leraarschap en - wat meer impliciet - voor bevredigende leerresultaten voor de leerlingen. De noodzaak ervan voor deze beide groepen is intussen naar mijn smaak nog eens te meer duidelijk geworden door Bonsets beschrijving van 'Nederlands in de heterogene brugklas' (1985); in zijn slotbeschouwing gaat deze trouwens ook op het belang ervan in. Voor ouders die anno 1985 terecht willen dat hun kinderen op school 'iets leren', zou het op zijn minst een geruststelling zijn als zowel de docent(e) Nederlands als hun kind zelf zou kunnen aangeven wat je bij Nederlands opsteekt. De overheid die er blijk van geeft (zie bijvoorbeeld een onderzoek als het PPO) de kwaliteit van het onderwijs uit rendementsoverwegingen zoveel mogelijk te willen bewaken, kan m.i. alleen maar juichen bij een streven naar een duidelijker gestructureerd leerplan voor een dito onderwijspraktijk in het vak Nederlands. Voor het mogelijke maatschappelijke belang van meer disciplinariteit in Nederlands verwijs ik ook naar de discussie over de systematische velaging van onderwijsdoelen die onderzoekers als Jungbluth menen op te merken in sterk procesgericht onderwijs aan leerlingen in

achterstandssituaties; dat is een discussie met nogal wat haken en ogen, maar het pleidooi voor meer gestructureerd onderwijs dat erin doorklinkt, kunnen we niet zonder meer negeren. Bij mij zelf is de overtuiging dat een sterker disciplinair gericht leerplan wenselijk is, gegroeid door de discussie rond de inhoudsbeschrijving van Nederlands in de SLO-nota 'Wat zouden ze krijgen in het voortgezet basisonderwijs? (1985). In de 'hearings' daarover is de erin gepresenteerde brede opvatting van het schoolvak, afgezien van één facet, nauwelijks geattaqueerd; de discussie en de twijfel betroffen veel meer de vraag hoe dergelijk onderwijs te realiseren en in de hand te houden zou zijn. Die redelijk grote consensus (althans onder de gehoornden) over de breedte van het vak moet argwanende collega's die achter het vaandel van de disciplinariteit een soort back to basics-beweging zien marcheren, ervan overtuigen dat ze spoken zien.

Welwillende lezers die met mijn haastige formuleringen genoegen nemen, hebben uit de loop die deze reactie neemt, intussen al begrepen dat ik Ten Brinke's artikel niet zo waardeer om de problematiek die erin verkend wordt en de wijze waarop dat gebeurt, maar wel om de uitnodiging die het bevat, te gaan werken aan een (natuurlijk voorzichtige, geleidelijke etc.) programmatische afstemming van onze diverse activiteiten in het onderzoek en de ontwikkeling van het moedertaalonderwijs. Omdat ik vrees dat zijn appèl verklinkt als we eerst langdurig discussiëren over op zichzelf natuurlijk boeiende zaken als onze waardenoriëntaties, heb ik zonder omwegen trachten aan te geven welke richting in die afstemming mijn voorkeur zou hebben. Een reactie in deze trant leek me vanuit mijn functie op dit moment van meer belang dan dat ik zou ingaan op de wenselijke of in de SLO gerealiseerde relatie tussen onze praktijk van leerplanontwikkeling en het onderzoek van moedertaaldidactiek. Wie daarin ingewijd wil worden, stuur ik graag een beknopt literatuurlijstje.

Noot

1. Om de ondergrens te bepalen heb ik snel de jaargangen 1983 tot en met 1985 van *Adion* doorgezocht op "interdisciplinair". Het leverde mij negen boeken en/of artikelen op, waarvan mij er drie relevant leken voor onze vraagstelling.

Bibliografie

Bonset, H. e.a., *Nederlands in de heterogene brugklas*. Een gevalsbeschrijving van leraaractiviteiten, curriculum en leereffecten bij leerlingen (2 dln) Enschede, 1985.

Brinke, J.S. ten, *Bij Nederlands leer je iets!* Groningen, 1983 (oratie).

Brinke, J.S. ten, De moedertaaldidactiek als wetenschappelijk bedrijf; haar werkterrein en haar disciplinair karakter. In: *Spiegel* 3 (1985), 2.

Labordus, J. en A. Gussenhoven (red.), *Wat zouden ze krijgen in het voortgezet basisonderwijs?* (2 dln) Enschede, 1985.

Schut, B.J.M., *Literatuurdidactiek*. Een bijdrage tot de theorievorming. Z.pl., 1984 (diss.)

Walraven, T.H., *Taalgebruik en taalwetenschap*. Inleiding in het onderzoek van verbale communicatie. Assen/Amsterdam, 1975.

1. Doe ontwikkelingswerk. Het is ook een deel van wat ik in mijn totaliteit onderzoek neem. Het betekent dat in de les gebruik kan worden: een begrip dat (als 1 en 2).
2. Doe het werk voor- poly- of interdisciplinair. Het zal op een zorg zijn hoe je het doet. Het is mogelijk maar opgevoerd worden. Want dat is toch een van de kenmerken van 'zijn' wetenschappelijke moedertaaldidactiek: die is gericht op het oplossen van praktische problemen. Het is daarom bepaalde disciplines nodig hebt, dan leer je die in de moedertaaldidactiek is misschien te maken met disciplines, maar een conglomerat van andere disciplines. Het is een tweevoudig onderwijs-'wijk'-gebied, waarop gebouwd op te bouwen zijn. Op de 300 werken moedertaaldidactiek, taaltheorie, algemene taaltheorie, (socio)linguïstiek, onderwijspsychologie, onderwijswetenschappen, letterkundigen aan projecten op het gebied van de moedertaalonderwijs. Een ding is zeker: de studie van de studierichting is seldom voldoende uitwerking voor zopuut die onderzoek moet doen op dit gebied.
3. Doe het werk zoveel mogelijk in interactie met de praktijk. Moedertaaldidactiek is interactie, het is het tweevoudige 'object' waarop de onderzoeker zich richt. Moedertaal in het (Nederlands) is uitwisselbaar. Je krijgt ook van Nederlands te

